

Література:

1. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>
2. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych Badanie ewaluacyjne z realizacji programu wieloletniego «Senior+» na lata 2015- 2020. Edycje 2016-2019 Raport końcowy
3. Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych «Aktywni+» na lata 2021-2025. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-wieloletni-na-rzecz-osob-starszych-aktywni-na-lata-20212025>
4. Program «Opieka 75+» na rok 2023. URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-opieka-75-edycja-2023>
5. Program wieloletni «Senior+» na lata 2015–2020. Załącznik do uchwały nr 157 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. (poz. 1254). *Monitor Polski: dziennik urzędowy Rzeczypospolitej polskiej.* URL: <https://das.mpips.gov.pl/source/wigor/Uchwała%20157%20RM%20Senior.pdf>
6. Uchwała nr 137 Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013. *Monitor Polski : Dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej.* URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20120000642/O/M20120642.pdf>
7. Uchwała nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. *Monitor Polski : Dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej.* URL: <http://senior.gov.pl/source/Program%20ASOS%202014-2020.pdf>

УДК 378.12+316.35

Никифоренко Н.О.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології

Сікорська І.М.

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри культурології

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ У СВІТЛІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Одним з викликів, який поставила перед нашою державою повномасштабна російська агресія, стало забезпечення доступу українців до якісної освіти. Знищуючи освітню інфраструктуру, завдаючи фізичної та моральної шкоди учням, студентам та педагогічному персоналу, ворог руйнує мрії, надії та прагнення цілих поколінь, руйнує фундамент, на якому громади будують своє майбутнє [1]. Відповіддю на цей виклик стала активізація офіційного, громадського та наукового дискурсу щодо незламності української освіти, необхідності її якнайскорішої адаптації до нових безпекових умов. При цьому багато йдеться про використання поточної ситуації як можливостей для інноваційного розвитку вищої освіти – за рахунок кооперації між українськими та закордонними ЗВО, міжнародної академічної мобільності, інтенсифікації впровадження інформаційних технологій в освітній процес та підвищення рівня цифрової компетентності викладачів, застосування технології гнучкого навчання, усталення дистанційної форми навчання як повноцінної форми для здобуття

вищої освіти тощо [2]. Зазначені можливості корелюють з цілями і завданнями, визначеними в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр., а також – з Операційним планом реалізації Стратегії у 2022-2024 рр. [3] та передбаченими в ньому заходами щодо зменшення деструктивних наслідків російської агресії для вищої освіти України. Успішність реалізації цих можливостей і завдань чи не в першу чергу (якщо виходити з принципу людиноцентризму в освіті) залежить від життєстійкості й ресурсності науково-педагогічних працівників.

З'ясуванню умов життя та професійної діяльності українських науковців та викладачів під час війни було присвячено соціологічне опитування в рамках проекту UAScience.Reload («Українська наука: перезавантаження») у квітні 2022 р. (n= 2173) [4]. Опитування показало, що матеріальне становище 84% наукових і науково-педагогічних працівників погіршилось порівняно з довоєнним часом. 75% опитаних не займаються іншою діяльністю, крім наукової та/або науково-педагогічної, отож, заробітна платня фактично є їхнім єдиним джерелом доходів. 73% респондентів вказали, що не мають змоги займатись професійною діяльністю у тому ж обсязі, що і в довоєнний час. Серед перешкод – відсутність інтересу, апатія, безпековий фактор, специфіка роботи, технічні причини (відключення світла, перебої з інтернетом тощо). Майже половина респондентів зазначили, що були змушені змінити своє місце перебування, з них 38% перемістились в межах України, а 15% перебувають за кордоном.

У червні 2022 року авторками даної розвідки, за підтримки Української Асоціації Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції, було проведено 16 експертних інтерв'ю з учасницями програм міжнародної допомоги від 8-ми європейських країн – Польщі, Німеччини, Чехії, Італії, Великої Британії, Австрії, Швейцарії, Норвегії, та від США, українським освітянам і науковцям, які опинились у небезпеці через вторгнення РФ в Україну. Опитування було спрямовано на вивчення досвіду перебування та діяльності українських освітянок та науковиць за кордоном, зокрема – на виявлення труднощів та викликів, які постають перед ними, а також – на окреслення перспектив розвитку міжнародного наукового співробітництва та інтернаціоналізації українського освітнього простору в умовах війни.

В рамках міжнародних програм/проектів учасниці дослідження отримали здебільшого короткострокову підтримку (на 3-6 місяців) на дослідницьку діяльність. При цьому молоді дослідниці зазначали, що можуть проходити в приймаючому закладі й окремі навчальні курси, дотичні до тематики їхніх досліджень, а більш досвідчені – поєднувати дослідження з викладанням. 6 учасниць опитування охарактеризували свою діяльність у закордонних ЗВО як стажування. Характер підтримки зумовив і відповідні форми фінансування учасниць міжнародних проектів/програм – гранти на дослідження (8 учасниць), заробітна платня (6 учасниць), стипендії (2 учасниці). Додаткова фінансова підтримка, як правило, є пов'язаною з покриттям витрат на дорогу та на житло (повністю чи частково), рідко – з наданням фінансової допомоги на членів сім'ї.

Слід зауважити, що термін участі в програмі, розмір фінансування, пропоновані умови для проживання в приймаючій країні були важливими критеріями відбору міжнародних проектів/програм науковицями (кожен з названих критеріїв був значимим принаймні для 4-х-5-ти з них). Але, все ж таки, пріоритетними критеріями відбору виступили пропонована тематика та характер

дослідницьких завдань (9 учасниць), дослідницький імідж зарубіжних ЗВО (7 учасниць), попередній досвід співпраці з зарубіжними ЗВО (6 учасниць). Переважання дослідницької мотивації щодо участі в міжнародних проєктах/програмах зумовило високу міру відповідності поточної дослідницької діяльності експертток їхнім науковим інтересам та змісту попередньої наукової діяльності, а також – доволі високі оцінки, в контексті поточної політичної та соціально-економічної ситуації в Україні, наукової новизни та практичної значущості досліджуваної ними на проєкті/програмі проблематики. 15 з 16 опитаних дослідниць вважають вельми перспективною для себе розробку тематики проєкту/програми в майбутньому, зокрема, у разі повернення в Україну. Повернення планує 13 з 16 учасниць.

14 з 16 учасниць, в цілому, доволі високо оцінили рівень своєї задоволеності умовами праці на проєкті/програмі – на 8-10 балів за 10-ти бальною шкалою. Серед труднощів в роботі, з якими вони стикнулися, вказувались комунікаційні бар'єри, пов'язані з недостатнім рівнем володіння мовою приймаючої країни, а також необхідністю проходження певних бюрократичних процедур.

Слід зазначити, що 15 з 16 дослідниць під час участі в поточному міжнародному проєкті чи програмі мають паралельну зайнятість в українському ЗВО – проводять онлайн заняття, дистанційно здійснюють керівництво магістрантами чи аспірантами, проводять дослідження, що з одного боку характеризує їхню високу соціальну відповідальність – допомагати своїм ЗВО продовжувати освітньо-наукову діяльність в умовах воєнного стану, але з іншого – засвідчує високий рівень навантаженості.

Переважна більшість опитаних учасниць (11 з 16) зазначили, що беруть активну участь у громадських активностях, благодійних проєктах, спрямованих на підтримку України за кордоном. Також вони намагаються занурюватись в життя приймаючих громад – спілкуватися з місцевими мешканцями, відвідувати культурні заходи, подорожувати. Рівень своєї активності в цьому плані більшість опитаних жінок (10 з 16) оцінили у 7-8 балів за 10-ти бальною шкалою. Серед перешкод у міжкультурній комунікації вони здебільшого зазначали бар'єри, пов'язані з незнанням мови приймаючої країни, а також – брак часу, через значну робочу завантаженість, невирішеність певних побутових проблем, обмеженість фінансових ресурсів, а головне – свій несприятливий психологічний стан, пов'язаний з війною.

Щодо проблем облаштування в приймаючій країні, крім комунікаційних бар'єрів, які озвучувались учасницями доволі часто, зазначались проблеми, пов'язані з високою вартістю оренди житла, тривалістю бюрократичних процедур, необхідних для легалізації статусу «тимчасових біженців». При цьому учасниці наголошували, що колеги з приймаючих ЗВО надають їм значну допомогу як у вирішенні професійних питань, так і в облаштуванні на новому місці, що значно полегшує процес адаптації.

Отже, проведене нами експертне опитування учасниць програм міжнародної допомоги для українських освітян і науковців, які опинились у небезпеці через вторгнення рф в Україну, показало, що міжнародні програми значно сприяють зростанню дослідницької активності українських науковців, не лише надають їм можливість забезпечити себе і членів сімей й тимчасово попрацювати у комфортних умовах, але й запозичити передовий професійний досвід для

подальшої імплементації в Україні, розширити коло професійних контактів, вдосконалити мовні компетентності. Виконувана ж учасницями програм громадянська місія може стати потужним чинником інтеграції України в європейський простір. При цьому, на особливу увагу заслуговують ризики професійного вигорання, пов'язані зі значним навантаженням, яке лягає на українських освітянок в умовах війни, та з їхнім несприятливим психологічним станом.

Для ефективної діяльності в умовах невизначеності, професійної багатозадачності, підвищеної громадянської відповідальності, після пережитих травмуючих подій війни, розірвання родин, зміни місця перебування, науково-педагогічні працівники потребують системної підтримки в психологічній стабілізації та формуванні стресостійкості, в опануванні прийомами саморегуляції й збереження себе в ресурсному стані.

Література:

1. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/593/537>
2. Шевчук І.Б., Шевчук А.В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*.2022. Вип. 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/39>
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні та Операційний план її реалізації. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/strategiya-rozvitku-vischoyi-osviti-v-ukrayini-ta-operaciyuniy-plan-yiyi-realizaciyi>
4. Науковці під час війни: виявити потреби та впоратися з викликами. URL: <https://svit.kpi.ua/2022/06/27/науковці-під-час-війни-виявити-потреб/>

УДК 159.947(477)

Сєвідова О. В.

старший викладач кафедри практичної психології

АДАПТИВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ ЕМІГРАЦІЇ

На сьогоднішній день багато українців у зв'язку з політичною ситуацією та воєнними діями на території України, опинились в ситуації вимушеної еміграції в інші країни світу. Процес еміграції з психологічної точки зору, зазвичай, переживається особистістю дуже важко та багатогранно. Крім того, певні властивості характеру людини можуть суттєво впливати на переживання психологічного благополуччя особистості в умовах вимушеної еміграції. На нашу думку, однією з таких властивостей, що позитивно впливає на психоемоційний стан людини при зміні країни проживання є адаптивність.

Вчений Р. М. Шамионов визначає психологічне благополуччя як поняття, що виражає власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і процес, що має важливе значення з погляду засвоєння нормативних уявлень про зовнішнє